

Miroslav BELOBRK
Koprivničko - križevačka županija

O STANJU SKRBI ZA DJECU BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI NA PODRUČJU KOPRIVNIČKO - KRIŽEVAČKE ŽUPANIJE

Uvod

Obitelj je temeljna socijalna institucija, prirodno mjesto za život djeteta. Međutim, ponekad ne postoje mogućnosti za život djeteta s roditeljima ili je pak upitno da li je život s roditeljima uopće u djetetovom interesu. Ustavom Republike Hrvatske utvrđena je obveza države da štiti djecu i mlade, te da osobito skrbi o maloljetnicima koji su bez roditelja i onima za koje roditelji ne brinu. Konvencija o pravima djeteta, kao najviši međunarodni dokument koji se tiče djece, također utvrđuje posebnu zaštitu i pomoć države djetetu kojemu je privremeno ili trajno uskraćena obitelj ili koje zbog svoje dobrobiti u njoj ne može ostati. Skrb izvan obitelji osigurava se djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, s poremećajima u ponašanju, djeci žrtvama obiteljskog nasilja te djeci s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem. Ovim člankom obuhvaćena je skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Pod ovom sintagmom podrazumijevaju se djeca bez roditelja, djeca čiji roditelji zbog bolesti, neriješenog stambenog pitanja ili drugih životnih nedaća nisu u mogućnosti privremeno brinuti o djetetu, te djeca čiji roditelji zanemaruju ili zlorabe roditeljske dužnosti.

Smještaj djece u institucije

Smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u ustanove domove, a u kojima im se osigurava zadovoljavanje životnih potreba kao što su stanovanje, prehrana, odijevanje, održavanje osobne higijene, briga o zdravlju, čuvanje, odgoj i obrazovanje, njega, radne aktivnosti i korištenje slobodnog vremena, dugo je i u našoj zemlji bio dominirajući¹ oblik njihovog zbrinjavanja. U Hrvatskoj djeluje 18 domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, od kojih 14 onih kojih je osnivač država. Karakteristično za njih je da su neravnomjerno raspoređeni te različiti u pogledu kapaciteta tako da nije rijedak slučaj da se zbog nedostatka mjesta u njima, djeca smještavaju daleko od mjesta u kojem žive. Koprivničko - križevačka županija može se ubrojiti u županije koje imaju vlastite kapacitete u institucionalnom smještaju za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi (7 županija nema takve kapacitete). Krajem 2006. godine u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi smješteno je 63 djece s područja Koprivničko - križevačke županije, od čega više od polovice (32) sa šireg križevačkog područja. Uglavnom se radi o smještaju u državne domove.

Iako se posljednjih godina institucionalnom zbrinjavanju djece upućuju mnoge kritike, Konvencija o pravima djeteta o ovakvom obliku zbrinjavanja govori kao "posljednjoj opciji", činjenica je da za pojedinu djecu ustanova može biti najbolje rješenje. U tom kontekstu Žic-

Grgat i Jelavić (2005) ističu naročito slučajeve prekida smještaja djeteta u više udomiteljskih obitelji, smještaja braće i sestara koji žele ostati zajedno, starije djece koja se bliže samostalnosti.

Nužno je također napomenuti kako je tijekom posljednjeg desetljeća skrb o djeci u institucijama doživjela značajne promjene. Žganec i Kujundžić (2003) ističu širenje lepeze usluga i uvođenje suvremenih programa prilagođenih potrebama i mogućnostima korisnika, intenziviranje individualnog rada i aktivnosti za povratak djeteta u prirodnu sredinu, poboljšanje kvalitete usluga smanjivanjem kapaciteta, smanjivanjem odgojnih skupina, edukacijom djelatnika i njihovim upoznavanjem s novim metodama stručnog rada, intenzivnije povezivanje s lokalnom zajednicom i civilnim sektorom, uvažavanje dječjih prava...

Mreža domova socijalne skrbi i djelatnosti koju obavljaju vjerske zajednice, udruge i druge domaće i strane pravne ili fizičke osobe

Ministar zdravstva i socijalne skrbi svojom Odlukom iz rujna 2006. godine utvrdio je mrežu domova socijalne skrbi i djelatnosti socijalne skrbi, te na taj način i svojevrsnu stvarnu potrebu skrbi izvan vlatite obitelji, između ostalog i za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Spomenutom Mrežom predviđeno je kako je na području Koprivničko - križevačka županije potrebno osigurati kapacitete za zbrinjavanje 204 djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Naša zemlja, sukladno svjetskim trendovima, opredjelila se za provođenje procesa deinstitutionalizacije i u ovom području. Pri tome se rukovalo i rezultatima znanstvenih istraživanja, a koji naglašavaju važnost djetetove potrebe za privrženosti tijekom odrastanja, ključnom za djetetov rani razvoj. Sukladno tome Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi smatra kako je u našoj zemlji potrebno smanjiti smještajni kapacitet za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u domovima, a povećati kapacitet za smještaj u udomiteljskim obiteljima. Prema Ministarstvu, 80% od ukupnih potreba za smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi trebalo bi realizirati u udomiteljskim obiteljima, a 20% u domovima. Za Koprivničko - križevačku županiju predviđena je potreba za zbrinjavanjem 40 djece u domovima za djecu i 164 u udomiteljskim obiteljima. Uspoređujući postojeće kapacitete i potrebe, spomenutom Odlukom iskazano je da na području Koprivničko - križevačke županije realno postoji manjak 10 mjesta u domovima za djecu i 36 mjesta u udomiteljskim obiteljima. Ovakvom Odlukom Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi poslalo je poruku o potrebi daljnjeg razvoja udomiteljstva, ali i otklonilo sumnje o "gašenju" jedine ustanove za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi-Domu za djecu "Svitanje" Koprivnica.

50 godina Doma za djecu "Svitanje" (1957.-2007.)

Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe "Svitanje" u Koprivnici ustanova je za pružanje usluga stalnog i tjednog smještaja, a unatrag nekoliko godina i poludnevnog boravka djeci i mladima bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Osnovan je 16.10.1957. godine Rješenjem Skupštine kotara Koprivnica br. 257/57, a osnovom članka 78. stavka 1. Zakona o ustanovama postao je javnom ustanovom socijalne skrbi. Osnivačka prava nad Ustanovom ima Republika Hrvatska. Prava i dužnosti osnivača obavlja Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. U početku je osnovan u svrhu zbrinjavanja socijalno

Predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić s djecom "Svitanja", 9. listopada 2007.

nezbrinute djece, djece palih boraca žrtava fašističkog terora i djece onih roditelja koja nisu u stanju da odgovarajuće odgajaju svoju djecu. Kapacitet Doma bio je šezdeset i pet štićenika. U koliko Dom nije bio popunjen sa djecom iz osnovne djelatnosti primana su na smještaj djeca onih roditelja koji stanuju izvan mjesta središta škole i Doma. Za potrebe Doma korištene su prostorije prvog i drugog kata, dok je u prizemlju bila smještena ustanova za dnevni boravak djece "dječji vrtić". Kuhinja je korištena zajednički, odnosno Dom je pripremao hranu i za "Dječji vrtić" uz naknadu. Godine 1974./75. na stalnom tretmanu je do devedesetero štićenika uglavnom starosne dobi od sedam do petnaest godina i šest polaznika srednjih škola (Izvor: Arhiva Ustanove). Ne postoje točni podaci o broju štićenika tijekom 80', 90' godina no poznato je da se broje kretao od 60-80 štićenika. S krajem 90' godina počinje modernizacija Ustanove a s time i smanjenje broja štićenika. Danas je jedna od najmodernijih ustanova u Hrvatskoj, što po lepezi usluga, što po broju korisnika te je izvaninstitucionalnim oblicima obuhvaćeno petnaest štićenika, a institucionalnim samo dvadeset i troje što je u skladu sa standardima Vijeća Europe.

Za mlađe punoljetne osobe (18 - 21) na stalnom i tjednom smještaju a koje su do punoljetnosti smještene u dječjem domu sukladno Pravilniku o vrsti doma za djecu i doma za odrasle osobe i njihovoj djelatnosti te uvjetima glede prostora, opreme i potrebnih stručnih djelatnika doma socijalne skrbi osigurava se smještaj u domu i nakon završetka školovanja i to u dislociranoj stambenoj jedinici. Dislocirana stambena jedinica ustrojava se na način da

Dom za djecu
Svitanje u Koprivnici

omogućuje osposobljavanje korisnika za samostalan život uz dnevno praćenje i pomoć u osamostaljivanju. Isto tako smještaj u dislociranu stambenu jedinicu moguć je za mlade u dobi od 16 - 18 godina uz suglasnost roditelja/skrbnika i nadležnog centra za socijalnu skrb, a u skladu s procjenom njihove mentalne zrelosti, a uz uvjet da je u istoj stambenoj jedinici smješten i punoljetan korisnik.

U siječnju 2004. godine Dom je od Grada Koprivnice dobio na korištenje prvi stan, a u veljači 2005. drugi stan te je danas u stanovima smješteno četvero mladih, dvije djevojke i dva mladića, a čime se pokušao ublažiti problem djece (sada punoljetnih osoba) koja nakon niza godina na smještaju u domovima nemaju rješenja za svoju egzistenciju.

Stručni rad provodi šest odgojitelja, socijalna radnica i psiholog. Osim njih za normalno i nesmetano funkcioniranje potreban je i određeni broj računovodstvenog i tehničko - pomoćnog osoblja. Ukupno je zaposleno šesnaest djelatnika na neodređeno vrijeme.

Dom je ustanova otvorenog tipa koja nastoji pružiti cjelovit, sveobuhvatan i svrsishodan psiho-socijalni tretman djeci. Stručni djelatnici na početku godine izrađuju godišnji plan i program rada iz kojeg onda rade mjesečne, tjedne i dnevne planove. Individualni plan i program rada izrađuje se za svakog korisnika zasebno u suradnji sa nadležnim centrom za socijalnu skrb, roditeljima/skrbnicima, školom, te svim zainteresiranim osobama za skrb o djetetu. Na osnovu potreba pojedinca utvrđuju se ciljevi i zadaci te metode rada sa svakim pojedinim djetetom u svrhu što uspješnijeg tretmana. Opći ciljevi tretmana vezani su na unapređenje odnosa prema sebi, drugima i prema vanjskom svijetu, a uz njih postavlja se čitav niz specifičnih (npr. usvajanje vještina nenasilnog rješavanja sukoba, socijalizacijskih i komunikacijskih vještina, pomoć u učenju, razvijanje moralnosti i specifičnosti vrijednosnog sistema i slično). Osim individualnog primjenjuju se i grupni oblici rada čiji cilj je postići pozitivan učinak grupe na razvoj svakog njenog člana, odnosno njome zadovoljiti potrebe pojedinca i omogućiti stjecanje i učenje socijalnih vještina. Djeca i mladi, korisnici Doma suodlučuju u radu i organizaciji

Ustanove kroz Vijeće korisnika te kroz sudjelovanje u Komisiji za jelovnik te Komisiji za zaštitu prava djece. Na sastancima Vijeća korisnika smještena djeca sudjeluju u raspravljanju i odlučivanju o pitanjima vezanim za njihov smještaj i o što uspješnijem provođenju odgojno-obrazovnih aktivnosti djelatnosti.

Odlukom Vlade Republike Hrvatske donesenoj na sjednici održanoj u lipnju 2006. zgrada Doma vraćena je u vlasništvo Družbi kćeri Božje ljubavi, Provincijalat Zagreb - Koprivnica. Spomenuta zgrada Doma, tada samostan, je naime 1959. godine nacionalizirana na temelju tadašnjeg zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta. Vladinom Odlukom predviđeno je da se predaja posjeda zgrade izvrši najkasnije do kraja 2009. godine, te zaduženo Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Grad Koprivnica da dogovore modalitete izgradnje i financiranja novog objekta u koji bi se ustanova preselila. Ukoliko ovakav objekt ne bude izgrađen do naprijed navedenog roka, određeno je također Vladinom Odlukom, Republika Hrvatska nastaviti će plaćati mjesečno tržišnu zakupninu.

“Dom” sestri bazilijanki

Zakon o socijalnoj skrbi omogućuje vjerskoj zajednici i udruzi pružanje skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja ustanove. Sestre bazilijanke Hrvatske viceprovincije prisutne su u Križevcima od 1915. godine. Osim što se bave katehizacijom i ostalim apostolskim poslovima, 24 redovnica s vječnim zavjetima, 2 novakinje i 2 postulante bave se zbrinjavanjem starijih i nemoćnih osobe te djece. Maksimalni kapacitet njihovog doma jest 20, dok je optimalni 15 djece. Sestre trenutno zbrinjavaju 13 djece, uglavnom ženskog spola (12), od čega 9 s područja Koprivničko-križevačke županije (svi sa šireg križevačkog područja), te 4 s područja Zagrebačke županije. Nužno je napomenuti kako sestre ne zbrinjavaju samo djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, već i onu ometenu u psihofizičkom razvoju, odnosno onu kod koje postoji elementi jednog i drugog (11 djece).

Udomiteljstvo

Kada se govori o alternativnim oblicima skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, uglavnom se misli na udomiteljstvo. Zakonom o socijalnoj skrbi udomiteljstvo se definira kao oblik skrbi izvan vlastite obitelji kojim se korisniku (djetetu ili odrasloj osobi) osigurava stanovanje, prehrana, čuvanje, odgoj, briga o zdravlju i obrazovanju te zadovoljavaju njegove druge potrebe. Naprijed navedene potrebe treba osiguravati udomiteljska obitelj koja mora ispunjavati propisane uvjete (stambene, socijalne i druge) koje će smještenoj osobi osigurati primjerenu skrb, a koje ocjenjuje centar za socijalnu skrb prema mjestu prebivališta udomitelja. Na području Koprivničko - križevačke županije udomiteljstvo ima dugu tradiciju, te se neprikladnim čini kod nas nazivati ga alternativnim. Imajući u vidu omjer broja djece smještene u udomiteljsku obitelj i broja djece smještene u domove, ono je zapravo dominirajući oblik zbrinjavanja (to nije slučaj u županijama na jugu zemlje).

Udomiteljska obitelj, smatraju stručnjaci, prirodnije je okruženje za ispravan sveukupni razvoj djeteta te poželjniji oblik smještaja djeteta koje ne odrasta u vlastitoj obitelji. Krajem

Udomitelji prema broju smještenih korisnika

Br. korisnika	0	1	2	3	4	5	Ukupno roditelja
CZSS Koprivnica		26	12	10	15	17	80
CZSS Križevci	6	36	10	6	10	14	82
CZSS Đurđevac	6	18	5	8	6	5	48
ukupno županija	12	80	27	24	31	36	210

Udomitelji prema stupnju obrazovanja

	bez škole	nepotpuna O.Š.	potpuna O.Š.	završena srednja škola	završena viša škola	ukupno
CZSS Koprivnica		6	33	39	2	80
CZSS Križevci		3	45	34		82
CZSS Đurđevac	7	8	20	13		48
ukupno županija	7	17	98	86	2	210

Dob udomitelja² (člana obitelji koji je preuzeo brigu o smještenoj osobi)

	do 30 god.	30-40 god.	40-50 god.	50-60 god.	više od 60 god.	Ukupno
CZSS Koprivnica	3	14	30	22	11	80
CZSS Križevci	10	32	20	10	10	82
CZSS Đurđevac	2	11	18	15	2	48
ukupno županija	15	57	68	47	23	210

2006. godine u udomiteljskim obiteljima na smještaju nalazilo se 99 djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi s područja Koprivničko - križevačke županije, od čega više od polovice (55) sa šireg koprivničkog područja. Za dvadesetero djece tijekom 2006. godine prekinut je smještaj u udomiteljskim obiteljima, od čega se samo četvero vratilo u vlastitu obitelj.

Zakon o socijalnoj skrbi iz 1997. godine otvorio je šire mogućnosti privatnoj inicijativi i u socijalnoj skrbi. Podaci dobiveni od strane triju centara za socijalnu skrb, a koji ocjenjuju mogućnosti određene obitelji za bavljenje udomiteljstvom i nadziru skrb obitelji o smještenim osobama pokazuje kako je na području županije krajem 2006. registrirano i djeluje 210 udomiteljskih obitelji, od čega 77 u kojima su smještena djeca i mladi. Najviše udomiteljskih obitelji u kojima su smješteni djeca i mladi je na području nadležnosti Centra za socijalnu skrb Križevci, njih 36, nešto manje na području nadležnosti Centra za socijalnu skrb Koprivnica (24), a najmanje na đurđevačkom području (17). Do 2003. godine, jedna udomiteljska obitelj mogla je zbrinjavati desetero osoba. Tadašnjim izmjenama i dopunama Zakona jednoj udomiteljskoj obitelji otada je omogućeno da skrbi o najviše pet korisnika. Značajan broj obitelji suočen s problemima tranzicijske prirode i nemogućnosti pronalaženja drugih izvora prihoda, u udomiteljstvu i općenito pružanju usluga korisnicima socijalne skrbi, počeo je pronalaziti "svoju priliku" i s tim se namjeravao baviti kao "profesionalnom djelatnošću". Smatrajući da

će na taj način poboljšati kvalitetu skrbi kroz udomiteljski smještaj, Ministarstvo je 2007. godine predložilo daljne s (1.600 kuna). Iznimno, ova naknada se može povećati za 20% ukoliko korisnik ima povećane (specifične) potrebe koje zahtijevaju veći opseg i kvalitetu usluga, a također i za cijenu prijevoza ukoliko dijete radi školovanja mora koristiti javni prijevoz. Nužno je napomenuti kako je ova naknada (odnosno trebala bi biti) usmjerena isključivo na podmi- renje potreba smještene osobe, a ne sadrži dio za pruženu skrb i uloženi trud udomitelja u svakodnevnom zbrinjavanju korisnika. Iako je Ministarstvo 2007. godine predložilo uvođenje osobne naknade udomitelju za njegov trud u svakodnevnom zbrinjavanju (visina je ovisna o broju smještenih korisnika-za jedno dijete 400 kuna, dvoje djece 720 kuna, troje djece 960 kuna), ostaje dojam kako ona zajedno s ranije navedenom naknadom teško može pokriti troškove kvalitetnog zbrinjavanja djece. Osim toga, spomenute naknade, "neusporedive" su s onima u razvijenim zemljama (npr. u Švedskoj 80\$ na dan).

Generalno, udomiteljstvo u Hrvatskoj i županiji pred velikim je izazovima, između ostalog i zbog, kao što je vidljivo iz tablica, prilično nezadovoljavajuće dobne strukture udomitelja (vrlo malo "mladih" udomitelja), a isto se odnosi i na obrazovnu strukturu (samo 42% udomitelja sa završenom srednjom ili višom školom/fakultetom). Centri za socijalnu skrb, opterećeni nizom drugih poslova, puno očekuju od najavljenog novog zapošljavanja i ustrojavanja timova za udomiteljstvo.

Posvojenje

Posvojenje je poseban oblik obiteljsko - pravnog zbrinjavanja i zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi koji posvojiteljima omogućuje roditeljstvo. Ono se smatra trajnim oblikom zbrinjavanja djeteta i poželjnim za provođenje u svim slučajevima kada se radi o djetetu bez roditeljske skrbi. Međutim, tijekom godine ostvari se vrlo malo posvojenja, ponajviše zbog činjenice da biološki roditelji, iako često nezainteresirani za dijete, onemogućavaju na različite načine pokretanje postupka za to. Tijekom 2006. godine na području Koprivničko-križevačke županije posvojeno je samo osmero djece. Posljednjih godina u Hrvatskoj se prosječno godišnje posvoji oko 150 djece. S druge strane, interes za posvajanje daleko je veći³. Centri za socijalnu skrb s područja županije tijekom 2006. godine tako su zaprimili 188 prijedloga za posvojenje. Na dan 31. 12. 2006. godine s područja županije s ispunjenim pretpostavkama za posvojenje bilo je samo 13 djece. Zbog svega ovoga, na posvajanje djeteta često se čeka i do nekoliko godina. Identična situacija je međutim u čitavoj zemlji, a slična uglavnom i u zemljama s kojima se volimo uspoređivati.

O skrbi o djeci u županiji u odnosu na Hrvatsku i europske zemlje

Uobičajeni način izražavanja čestine zbrinjavanja djece u institucijama, odnosno djece koja su u sustavu javne skrbi je navođenje njihovog broja u odnosu na 1000 djece u dobi od 0 do 18 godina u nekoj državi. Kad se u dokumentima Vijeća Europe i drugim relevantnim izvorima (npr. UNICEF, Svjetska banka) govori o djeci koja žive u institucijama, podrazumijevaju se djeca koja borave u dječjim domovima zbog neodgovarajuće roditeljske skrbi, ali

i djeca koja očituju probleme u ponašanju, pa su smještena u institucije zbog socijalizacije i odgoja i obrazovanja, kao i djeca s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem bez obzira na to jesu li u instituciji zbog potreba obrazovanja ili/i rehabilitacije. S obzirom na broj djece koja žive u instituciji početkom desetljeća u Europi su vodile Bugarska, Rusije i Rumunjska u kojima na 1000 djece njih 10 do 20 živi u instituciji. Slijede Poljska, Mađarska, Moldavija, Litva, Latvija i Estonija s 5 do 10 djece koja žive u instituciji. U zemljama jugoistočne Europe (Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Grčka, Makedonija, Slovenija, Srbija, Crna Gora, Turska) broj djece koji žive u institucijama kreće se od 1 do 3 na 1000 djece. Udio djece smještene u institucije u zemljama zapadne Europe različit je i kreće se u rasponu od jednog djeteta na 1000 djece u V. Britaniji, Norveškoj i Islandu, do petero ili sedmero djece u Danskoj, Njemačkoj, Francuskoj i Portugalu. U Švedskoj, Finskoj, Irskoj, Belgiji, Nizozemskoj, Italiji i Španjolskoj taj omjer se kreće od jedan i pol do tri na 1000 djece (Ajduković, 2004). Prema podacima centara za socijalnu skrb, krajem 2006. godine 106 djece⁴ s područja naše županije smješteno je u institucije. Stavljajući ovo u odnos s brojem maloljetnih osoba koji prema zadnjem popisu stanovništva žive na području Koprivničko - križevačke županije (29.438) proizlazi kako županijski omjer iznosi 3,5 na 1000 djece, što je nešto više od hrvatskog prosjeka. Međutim, pokazatelji relativnog broja djece izdvojene u institucije sami po sebi nisu dovoljni za realnu sliku institucionalne skrbi za djecu. Tako primjerice Vijeće Europe ima "zamjerke" na sustav skrbi o djeci u Španjolskoj bez obzira što ima relativno povoljan omjer djece koja žive u instituciji (2 na 1000), a zbog, po njihovom mišljenju, prevelikih institucija (30 - 40 djece). Iako Danska ima relativno veliki omjer djece koja žive u institucijama (6 na 1000), njihov sustav skrbi (kao u skandinavskim zemljama) smatra se kvalitetnijim zbog činjenice da djeca žive u visokokvalitetnom okruženju i u malim institucijama s četvero do osmero djece.

S obzirom da se smještaj u "obiteljskom okruženju" smatra poželjnijim od institucijskog, za procjenu stanja sustava skrbi o djeci čini se značajnim analizirati omjer smještene djece u institucije u odnosu na udomiteljske obitelji⁵. Švedska se često ističe kao primjer kvalitetne skrbi o djeci. Ova zemlja prednjači i kada se radi o izvaninstitucionalnoj skrbi o djeci. Godine 2001. u ovoj zemlji, od 14.792. djece koja nisu živjela u biološkim obiteljima, 30% smješteno je u institucije, a 70% zbrinuto je kroz udomiteljstvo. U odnosu na druge zemlje u okruženju, Slovenija se često isticala kao ona koja ima povoljan omjer. Godine 2001. u Sloveniji se 43% djece nalazilo u institucijama, a 57% u udomiteljskim obiteljima. U Hrvatskoj je 2004. godine 43,7% djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi smješteno u institucije, a 56,3% u udomiteljske obitelji. Godinu dana kasnije situacija se i "pogoršala" tako da je na kraju 2005. omjer bio 45,8% prema 54,2% u korist udomiteljstva.

U Koprivničko - križevačkoj županiji krajem 2006. godine izvan vlastite obitelji smješteno je 155 djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Njih 56 ili 36,1% smješteno je u institucije, a 99 ili 63,9% u udomiteljske obitelji. Na osnovu ovog pokazatelja može se zaključiti kako je u izvaninstitucionalnoj skrbi o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi naša županija iznad državnog prosjeka, a s povoljnijim omjerom čak i od Slovenije.

Po standardima Vijeća Europe institucije i ustanove koje skrbe o djeci u Hrvatskoj su prevelike. Broj djece u državnim domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi krajem 2006. godine kretao se od 33 do 232. Prosječno, u jednoj ustanovi nalazilo se 70 djece. Jedina

takva ustanova u našoj županiji, Dom za djecu "Svitanje" zapravo je najmanji državni dom za djecu i najbliži europskim standardima. No, prema kriterijima Vijeće Europe i ova ustanova može se ubrojiti u "prevelike" institucije. Primjerice, Švedska je ograničila kapacitete svojih ustanova na najviše 20 korisnika. Smještaj u manje stambene jedinice, odnosno domove obiteljskog tipa, u znatno većoj mjeri je oblik zbrinjavanja u razvijenim europskim zemljama nego u našoj zemlji. Iako Zakon predviđa u Hrvatskoj mogućnost osnivanja i funkcioniranja ovakvih domova (obiteljskog tipa, za najviše 20 djece), u našoj županiji, s privatnom inicijativom u socijalnoj skrbi među najrazvijenijom u zemlji (vjerojatno zbog procjene da se radi o prerizičnoj investiciji) zasad ne postoji niti jedan takav. No, slična situacija je i u drugim dijelovima zemlje.

Zaključak

Skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi na području Koprivničko-križevačke županije ne može se okarakterizirati nezadovoljavajućom. Kada se radi o ovoj kategoriji korisnika socijalne skrbi, za nju, za razliku od drugih (npr. djeca s poremećajima u ponašanju), ne postoje liste čekanja za smještaj. U pravilu, uvijek kada se utvrdi potreba skrbi izvan vlastite obitelji za neko dijete, ono se uglavnom odmah uspije i zbrinuti. Jedina takva ustanova u županiji, Dom za djecu "Svitanje", po kriteriju broja korisnika, vrlo je blizu europskih standarda, a po nekim drugim, u najmanju ruku u rangu s europskim ustanovama/domovima. Realno je za pretpostaviti da će standarde i kvalitetu zadržati ako ne i unaprijediti i u predviđenom novom objektu za gradnju. Ako je suditi po odluci donesenoj na prošlogodišnjoj sjednici Vlade u Koprivnici ali i njenom uvrštenju u mrežu domova socijalne skrbi, postojanje i potreba ove ustanove, više se ne dovodi u pitanje. Posljednjih godina ova ustanova u značajnoj mjeri se transformirala, proširila lepezu i poboljšala kvalitetu usluga, a u budućnosti bi možda mogla i trebala postati i lokalni / regionalni centar za razvoj udomiteljstva. Udomiteljstvo, s dugom tradicijom na našem području i među najrazvijenijim u zemlji, značajna je ako ne i ključna karika u sustavu skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Zadnje desetljeće, kao prioritarna zadaća unutar sustava socijalne skrbi nameće se deinstitucionalizacija, odnosno unapređenje i popularizacija udomiteljstva. Iako nije upitno da ovaj oblik skrbi izvan vlastite obitelji treba bolje i drugačije urediti, ostaje dojam kako se novim zakonskim rješenjima može samo "uvesti više reda", ali ne i unaprijediti i popularizirati udomiteljstvo⁶. Štoviše, čini se sasvim realna bojazan da bi određena zakonska rješenja mogla udomiteljstvo dovesti u svojevrsnu krizu. Na taj način Hrvatska bi se pridružila zemljama zapadne Europe koje se suočavaju s trendom sve većih poteškoća u iznalaženju kvalitetnih udomiteljskih obitelji. Između ostalog i zbog postojećih naknada, potrebnih ulaganja, različitih neizvjesnosti i nesigurnosti s kojima su suočeni, čini se nerealnim očekivati transformaciju udomiteljskih obitelji, njihovo širenje i prerastanje u domove obiteljskog tipa, odnosno potpunu profesionalizaciju.

Među aktere koji u sustavu skrbi za djecu na našem području imaju značajnu ulogu, potrebno je istaknuti i "Dom" sestri bazilijanki, između ostalog i jer zbrinjava izuzetno zahtjevnju kategoriju korisnika, a za koju je ponekad teško pronaći prikladniji smještaj.

Kada se radi o skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi na području Koprivničko

- križevačke županije, može se dakle govoriti i o svojevrsnom pluralizmu aktera. Po ovome, ali i nekim drugim pokazateljima, Koprivničko - križevačka županija može biti, a i često se u stručnim krugovima i ističe, kao primjer dobre prakse.

BILJEŠKE

1. Od 1138 djece koje je tijekom 2005. godine smješteno u udomiteljske obitelji, njih 59% ondje je smješteno temeljem Zakona o socijalnoj skrbi, a 41% temeljem Obiteljskog zakona. Od 695 djece koje je spomenute godine smješteno u domove za djecu, njih 54% smješteno je temeljem Obiteljskog zakona, a 46% temeljem Zakona o socijalnoj skrbi.
2. Iako u manjoj mjeri nego u nekim zemljama, poput primjerice Latvije gdje je 2001. godine gotovo 99% djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi smješteno u instituciju. Slična situacija je i u Rusiji, a karakteristično za obje ove zemlje (kao i nekih drugih zemalja "istočne" Europe) su velike institucije (100 - 300 djece).
3. Raspoloživi podaci omogućuju prikaz strukture i analizu svih udomitelja, odnosno ne omogućuju izdvajanje samo udomitelja djece i mladih
4. Ovo se ne odnosi na djecu ometenu u psihofizičkom razvoju i kroničnim bolestima, a za koju se u pravilu vrlo teško pronalaze posvojitelji. Često takvu djecu posvajaju strani državljani, no velika većina ipak završava i živi u specijaliziranim ustanovama
5. Radi mogućnosti komparacije, u ovoj brojci nisu sadržana samo djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, već i ona s mentalnim i tjelesnim oštećenjem te poremećajima u ponašanju tj. sve maloljetne osobe smještene u institucije
6. Situaciju u županiji i Hrvatskoj nije u mogućnosti na precizan način uspoređivati s europskim zemljama, kako zbog dostupnosti podataka tako i činjenice da u našoj županiji/zemlji još nije saživio model obiteljskih domova. U obiteljske domove, koji imaju obilježja udomiteljstva ali i svojevrsne "mini" institucije, a u koje se transformirao značajan dio udomiteljskih obitelji u europskim zemljama, ponekad se svrstava u jedan a ponekad u drugi model.
7. Ovaj članak pisan je neposredno nakon donošenja Zakona o udomiteljstvu, a kada efekti njegovog donošenja/primjene još nisu bili vidljivi, odnosno kada se o njima moglo samo kalkulirati

LITERATURA

1. Ajduković, M. (2004): Pristupi zbrinjavanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Europi, *Revija za socijalnu politiku*, 11, 3-4, 299-321
2. Obiteljski zakon, *Narodne novine* broj 116/03, 17/04 i 136/04
3. Odluka o utvrđivanju mreže domova socijalne skrbi i djelatnosti socijalne skrbi, *Narodne novine* broj 106/06
4. Zakon o socijalnoj skrbi, *Narodne novine* broj 73/97, 27/01, 59/01, 82/01, 103/03 i 44/06
5. Zakon o udomiteljstvu (u vrijeme predaje članka donesen, dostupan na internetu no ne i objavljen u *Narodnim novinama*)
6. Žganec, N., Kujundžić, M. (2003): Djeca i institucijska skrb, *Dijete i društvo*, 5, 2-3, 189-203
7. Žic-Grgat, B., Jelavić M. (2005): Institucionalna skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i perspektive razvoja skrbi o djeci izvan obitelji, *Dijete i društvo*, 2, 297-325